

***Lofoten som internasjonalt modellområde
for bærekraftig utvikling***

*Rapport om Lofoten som mulig kandidat til UNESCOs "Man and the
Biosphere"-program*

Rapport

PROSJEKTORGANISERING:

<i>Tittel:</i> Lofoten som internasjonalt modellområde for bærekraftig utvikling.		
<i>Prosjektleder:</i> Ørjan Arntzen	<i>Tlf:</i> (+47) 95 94 84 64	<i>E-post:</i> orjan@lofotenmatpark.no

<i>Dato:</i> 7. juni 2017	<i>Prosjektansvarlig:</i> Lofoten Matpark AS	<i>Prosjektnr:</i> 160112
	<i>Antall sider:</i> 27	<i>Antall vedlegg:</i> 3

<i>Oppdragsgiver:</i> Lofoten Matpark AS	<i>Kontaktperson:</i> Ørjan Arntzen
<i>Stikkord:</i> Miljø, næringsliv, reiseliv, UNESCO, MAB, Man and the Biosphere, FNs Bærekraftsmål, biosfæreområde	<i>Fagområde:</i> Miljø og næring.

<i>Sammendrag:</i> Målet for rapporten er å gjøre et forstudium på hvordan det er mulig å arbeide med UNESCOs Man and the Biosphere-program i Lofoten.

<i>Land:</i> Norge <i>Fylke:</i> Nordland <i>Kommune:</i> Vestvågøy <i>Sted/Lokalitet:</i> Lofoten

Innholdsfortegnelse

PROSJEKTORGANISERING:	2
Innholdsfortegnelse	3
Oppsummering fra prosjektlederne	5
Bakgrunn for arbeidet	6
Hva er UNESCOs Man and the Biosphere-program?	6
FNs 17 bærekraftsmål	7
Det arktiske	16
Tilbakemeldinger fra kommunene	17
Soner i et biosfæreområde	18
Kjerneområder / Core zones	18
Randsoneområder / Buffer zones	18
Utviklingsområder / transition areas	19
Ringvirkninger	19
Besøkssenter	20
Kontakt med universitetsmiljøer	20
Næringslivet	20
Prosesser andre steder i Norge	21
Nordhordland	21
Smaken av Nordhordland	22
Ivaretagelse av jordmasser	22
Landskapsforvaltning	22
Bærekraftig reiseliv	22
Fotoprojekt	22
Navn på biosfæreområde	23
Kriterier for biosfæreområder	23
Økonomi i et videre arbeid	25
Organisering av et videre arbeid	25

Ressurser i et videre arbeid	26
Utredning fra Norges Forskningsråd	26
Verdensarvutredning i Lofoten	26
Utredning om Lofotodden Nasjonalpark	26
Anbefalinger	26
Vedlegg 1: Oversikt over noen interessenter i det videre arbeider	27
Vedlegg 2: Verneområder i Lofoten.	28
Vedlegg 3: Eksempler på utviklingsområder	30

Arbeidet er finansiert av:

Vestvågøy Kommune

Oppsummering fra prosjektlederne

Da vi først hørte om Man and the Biosphere-programmet til UNESCO hadde vi ingen kunnskap om hva dette var. Vi fattet interesse da dette programmet hadde spesiell fokus på utvikling. Vi tok derfor initiativ til et arbeid for å utrede om dette kunne være interessant for Lofoten.

Man and the Biosphere-programmet er et omfattende FN-program. Programmet ble etablert tidlig på 70-tallet. Biosfæreområdene i verden omfatter i dag et like stort areal som Kina, og det bor 600 millioner mennesker innenfor et biosfæreområdene.

Når programmet har et så svevende navn som "Mennesket og biosfæren" sier det seg selv at det kan være vanskelig å få et intuitivt inntrykk av hva dette er. Via forstudien har Lofoten Matpark lært mye om UNESCO-programmet og vi har erfart at en av de store utfordringene ligger i å forklare lofotværingene hva dette er.

Ved å delta i de internasjonale nettverkene som er etablert ser vi betydelig potensial for samarbeid mellom lofotbedrifter og internasjonale bedrifter. Vi ser at Lofoten som region allerede er i gang med mange prosesser som det jobbes med i internasjonale biosfæreprosjekter. Vi har også konstatert at Lofoten har sterke fagmiljø som gjør regionen godt rustet til å kunne dra nytte av et slikt program.

I vår rapport har vi tatt utgangspunkt i å kartlegge innspill til kommunene og fra næringslivet. I det videre arbeidet er det behov for en grundig utredning av de momentene som presenteres i denne rapporten. Å søke om en status som biosfæreområde er et svært omfattende arbeid, og mange flere momenter vil bli presentert i den ferdige utredningen. I denne rapporten presenterer vi de viktigste momentene i det videre arbeidet - og vi har kartlagt regionen innenfor de ressursene vi har hatt tilgjengelig.

I vår rapport har vi anbefalt Lofoten å arbeide videre med biosfæresatsing, og formelt vedta å være en kandidat for å bli et biosfæreområde. Dette innebærer at Lofoten går igang med en faglig utredning for å se om vi holder den standarden, og kan innfri de krav, UNESCO stiller til et biosfæreområde.

Vi har i denne forstudien fått konkrete tilbakemeldinger fra kommunene om ønskede fokusområder i et videre arbeid. Dette er ønsker vi mener er realistiske å forholde seg til og som vil bli inkludert i den faglige utredningen.

Vi takker næringslivet, kommunene og andre entusiaster for samarbeidet i prosjektet.

Bakgrunn for arbeidet

Region Nordhordland har gjennomført et nybrottsarbeid hvor det er utredet deltagelse i UNESCOs Man and the Biosphere-program (MAB), som det første området i Norge. Gjennom vårt nettverk har vi blitt kjent med dette arbeidet og funnet det svært interessant.

De som utreder arbeidet i Nordhordland er Nordhordland Utviklingselskap IKS. Lofoten Matpark har arbeidet tett på Nordhordland Utviklingsselskap. Da vi hørte om dette "parkkonseptet" fattet vi interesse på grunn av programmets fokus på utvikling. Biosfæreområdene har dessuten stor fleksibilitet til å velge fokus selv. En slik fleksibilitet er spennende ift. lokale initiativ og lokale muligheter.

Det ble sendt søknad om finansiering til Vestvågøy kommune, som er vår vertskommune, og Nordland fylkeskommune for å gjøre en forstudie for å avklare om dette er av interesse for kommunene. Prosjektet har gjennomført møter med kommuner, næringsliv, offentlige aktører og aktører fra utdanningssektoren.

Hva er UNESCOs Man and the Biosphere-program?

Som nevnt innledningen er MAB et utfordrende begrep. Både fordi programmet er stort og kompleks, men også fordi vi mangler norske begreper rundt programmet. Når en går inn og ser på presentasjoner av ulike biosfæreområder vil vi se at de arbeider svært ulikt og med mange ulike tema.

Miljøaspektet i biosfæreområdene er ofte det første vi får assosiasjoner til, men biosfæreområdene er mye mer enn det. I Nord-Spania finnes et biosfæreområde som har spesialisert seg på grundervirksomhet, i Sverige har Vänaren et prosjekt som heter "There are no tigers in Sweden", som handler å få innvandrere ut i naturen og i Israel finnes et område som har satset spesielt på skolesystemene.

Per definisjon er MAB-programmet et internasjonalt forsknings- og utviklingsprogram som arbeider med å bedre menneskets forhold til sine omgivelser. Dette gjør det ved å bruke bærekraftsmålene til UNESCO aktivt. For å bli et biosfæreområde finnes det en del generelle krav biosfæreområdene må oppfylle. Utover dette gir programmet selvstyre og selvråderett i biosfæreområdene. Prosjekter og initiativ til arbeid innenfor biosfæreområdene kan komme fra en lang rekke aktører i områdene selv.

Det som gjør forståelsen av MAB-programmet komplekst er at man kombinerer naturvitenskap, samfunnsvitenskap, økonomi og utdanning for å bedre menneskets forhold til sine omgivelser. Det man omtaler som omgivelser kan være så ulike områder som fjellområder, kystområder, øyområder, ørken, våtmark og byområder. I arbeidet har man spesielt satt opp artsmangfold,

klimaendringer og bærekraftig utvikling som viktige tema.

Siden et MAB-område kan ha forskjellig fokus er det viktig at vi lokalt utarbeider et konsept for hva et eventuelt område i Lofoten skal være. Med bakgrunn i tilbakemeldingene fra kommunene og de rammene programmet gir oss, har vi formulert en mulig målsetting:

“Lofoten skal være et internasjonalt modellområde for naturmessig, økonomisk og sosial bærekraft.”

Dette mener er en målsetning som er enklere å forstå enn å begynne å forklare hele MAB-programmet.

I mars 2016 var det 669 biosfæreområder fordelt på 120 land. 12 av områdene går over landegrensene. Arbeidet er delt inn i ulike nettverk og disse kan basere seg på geografi. Eksempelvis er det et nettverk for Europa og Nord-Amerika som heter “EuroMAB” og det er et nettverk for Nord-Europa som heter “NordMAB.” I tillegg finnes det et kyst- og øynettverk. Disse nettverkene er viktige møteplasser for kunnskapsbygging og etablering av partnerskap. Nettverkene er åpne for ulike aktører fra de ulike områdene. Et eksempel kan være at Kystfiskarlaget fatter interesse for et av nettverkene i til UNESCO - og da kan Kystfiskarlaget delta via å være fra et biosfæreområde.

Det finnes også tematiske nettverk som gjerne arbeider med enkelttema knyttet opp mot FNs bærekraftsmål.

FNs 17 bærekraftsmål

Man and the Biosphere-programmet skal være med på å fremme FNs bærekraftsmål. Mange av målene er relevant for Lofoten, og strategien for et fremtidig biosfæreområde i Lofoten bør ta utgangspunkt i noen av bærekraftmålene til FN. Her er en gjennomgang av de ulike bærekraftmålene med våre kommentarer.

Vi anbefaler at bærekraftmålene til FN er grunnlaget for alt arbeid Lofoten gjør med “Man and the Biosphere-programmet” til UNESCO. Videre kommer en vurdering av relevans for de ulike bærekraftmålene.

Selv om Lofoten er et av de rikeste områdene i verden vil det være en overdrivelse å si at det ikke finnes fattigdom i Lofoten. På den europeiske biosfærekonferansen EuroMAB våren 2017 ble det påpekt at svært få biosfæreområder i Europa arbeidet med fattigdomsproblematikk.

På global basis er det færre og færre som sulter og dette er et positiv utvikling i verden. Lofoten er en betydelig bidragsyter for mat og matsikkerhet med sin eksport av spesielt marine produkter. Selv om vi er ukjent i Lofoten med fenomener som hungersnød og sult er dette et viktig tema for Lofoten.

Vi anbefaler ikke at dette skal være et spesielt satsingsområde for oss, men vi tror likevel at tematikk rundt mat- og matsikkerhet alltid vil være på agendaen i Lofoten uavhengig av biosfærearbeid.

3 GOOD HEALTH AND WELL-BEING

Helse og velvære er et av satsingsområdene til FN. I vår kontekst kan vi peke på en aldrende befolkning som en grunn til at dette er viktig for Lofoten. Lofoten kan i tillegg skille med sterke fagmiljøer rundt helse: Sykehus, Utviklingssenter for hjemmetjenester, lokalmedisinsk senter og farmasimiljøer i stor utvikling.

Et annet aspekt er at Lofoten også er blitt en viktig "rekreasjonsarena" både for turister og fastboende. Dette har de siste årene skapt en del nye utfordringer.

Vi anbefaler at "helse og velvære" er en del av vår videre satsing på biosfæreområder. Både for å imøtekomme eldrebølgen og turistbølgen i Lofoten.

4 QUALITY EDUCATION

God utdanning er et mål som de fleste samfunn har. I enkelte samfunn kan det handle om å utrydde analfabetisme, mens andre steder handler det om å få flere høyt utdannede. I Lofoten er det to problemstillinger som ofte diskuteres: Fraværet av høyere utdanning i regionen og utfordringene med å utdanne nok fagutdannede til regionen.

Skolene *vil* være svært viktige samarbeidspartnere for arbeid med bærekraftmålene. Skolene bør kobles tett på et videre arbeid.

<p>5 GENDER EQUALITY</p> 	<p>Slik vi ser det, uten å gått dypt inn på problemstillingen, har Lofoten typiske utfordringer rundt "gender equality." Disse kan oppsummeres med lav representasjon for kvinner i formelle posisjoner, lavere inntekter for kvinner og høyere arbeidsledighet blant menn. Det er lite som tyder på at Lofoten er hverken bedre eller verre enn andre regioner på dette området.</p> <p>Vil vil også peke på at KUN i Steigen har mye kompetanse på området som Lofoten kan dra nytte av.</p>
<p>6 CLEAN WATER AND SANITATION</p> 	<p>Tilgang til vann- og sanitærssystemer er en bærebjelke i alle samfunn. Det finnes spesielle utfordringer enkelte steder i Lofoten, og vann har alltid vært en spesiell ressurs i Lofoten på grunn av matproduksjonen. Arbeidet med vanddirektivet er et naturlig samarbeidsprosjekt mellom en rekke aktører i Lofoten, og er et prosjekt mange andre biosfæreområder er involvert i..</p>

7 AFFORDABLE AND CLEAN ENERGY

Lofoten har et eget regionalt kraftselskap, og har noen små kraftstasjoner som produserer vannkraft. På grunn av den lave produksjonen i egen region ser vi det lite hensiktsmessig å arbeide med denne tematikken.

Som en del av det konseptet som er forespeilet kan likevel arbeid rundt småskala kraftproduksjon være interessant. Det har også vært arbeidet med tidevannskraft i Lofoten tidligere.

8 DECENT WORK AND ECONOMIC GROWTH

Arbeid og økonomisk vekst er et område som vi tror de fleste vil støtte opp om dersom vi foreslår det som en del av et strategi for vårt videre arbeid. Problematikken er spesielt interessant i øysamfunn som Lofoten. Øysamfunn har tradisjonelt hatt utfordringer med sysselsetting og ensrettet næringsliv.

Imidlertid har Lofoten de siste årene kunne vist til god vekst i innbyggertall, lave arbeidsledighetstall og et næringsliv som skaper arbeidsplasser. Derfor foreslår vi at dette ikke blir en del av satsingsområdene til et videre prosjekt. Delvis fordi dette er noe som per i dag blir tatt hånd om på en god måte, og fordi andre satsinger bidrar til å støtte opp om arbeidsplasser og økonomisk vekst.

Det er likevel mulig i et videre arbeid å rette innsats for arbeidsplasser og økonomisk vekst mot de områdene i Lofoten som fortsatt opplever befolkningsnedgang.

9 INDUSTRY, INNOVATION AND INFRASTRUCTURE

Å være et øysamfunn gjør arbeidet med industri, innovasjon og infrastruktur viktig. At det finnes tradisjonell industri i Lofoten er mindre kjent enn andre næringer, men verkstednæringa med hovedbase i Svolvær er en av Lofotens største næringer. Fiskebruk og fiskeindustri finnes over hele regionen. Det er nok ikke feil å si at fiskeindustrien er en av de viktigste næringene i samtlige av Lofotens kommuner.

Vi anbefaler at industri, innovasjon og infrastruktur skal være en del av biosfæresatsingen i Lofoten. I dette ligger det ikke bare et utviklingsaspekt, men også et aspekt for å arbeide med bærekraft i eksisterende næringer.

10 REDUCED INEQUALITIES

Å sørge for like muligheter for alle mennesker er et viktig arbeid, og relevant for de fleste samfunn. Dette gjelder også Lofoten. Dette vil være en gjennomgripende satsing for mange aktører i regionen.

11 SUSTAINABLE CITIES AND COMMUNITIES

Lofoten Matpark har en kompetanse på lokalsamfunnsutvikling og har også kompetanse rundt bærekraft. Flere aktører i regionen arbeider med denne type utvikling, og Lofoten har et ganske sterke fagmiljø rundt lokalsamfunn.

Likevel foreslår vi ikke dette som et særskilt satsingsområde. Bakgrunnen er at de andre uttalte målene bygger opp om dette målet, og de andre målene vi har anbefalt omfatter områder det er viktig å ta et eierskap til i Lofoten.

12 RESPONSIBLE CONSUMPTION AND PRODUCTION

I dette bærekraftmålet ligger et mer overordnet perspektiv, og det er et perspektiv som er svært relevant for Lofoten som matprodusent. Flere aktører i regionen har betydelig kompetanse på matproduksjon og matsatsing.

Likevel mener vi at det arbeidet som gjøres rundt dette bør inngå i bærekraftmålet "life on land" som favner noe videre enn "ansvarlig konsum og produksjon."

13 CLIMATE ACTION

Lofoten begynner å få betydelige fagmiljøer innenfor miljøfeltet. Derfor ville det ikke vært unaturlig om man jobbet med miljøprosjekter. Vi tror uansett at miljø og klima vil bli en integrert del av det arbeidet som blir gjort-

14 LIFE BELOW WATER

I Lofoten finnes det to "store" fagmiljø som passer som hånd-i-hanske inn i biosfæresatsinga. Miljøet rundt SALT i Svolvær og miljøet rundt Lofoten Matpark i Storeidøya. I tillegg vil muligens komme andre etableringer som Lofoten Friluftsråd, Miljø- og Oljevernssenter og Nasjonalparksenter.

En stor del av det livet mennesker i Lofoten lever over vann - har sitt utgangspunkt i de ressursene som finnes under vann. SALT har spisskompetanse på livet under vann, og derfor mener vi dette er en av de mest naturlige satsingene i et eventuelt biosfæreområde.

Som nevnt ovenfor har SALT spesiell kompetanse på "livet under vann." På samme måte har Lofoten Matpark den samme kompetanse på "livet over vann." Derfor mener vi området er et naturlig område å satse på.

Lofoten Matpark har spesielt kunnskap rundt naturforvaltning, landbruk og økologisk produksjon. Hvis vi i løpet av prosjektet kunne fått supplert kunnskap også med biodiversitet hadde regionen hatt et svært sterkt team for arbeid på dette området.

Vi anser kategorien om fred, rettferdighet og sterke institusjoner som noe urelevant for Lofoten.

	<p>Via et et prosjekt rundt UNESCOs MAB-program vil vi stimulere til samarbeid mellom aktører og ulike forvaltningsnivåer. Det vil være et viktig mål for prosjektet å kunne bidra til koordinering av ulike initiativ, kompetanse og prosjekter. Det vil også være et positivt bidrag for regionen at prosjektet vil bidra til at næringsliv og andre aktører knytter nettverk opp mot viktige kompetansemiljøer eller forvaltningsmiljøer.</p>
---	--

Ut fra vurderingene anbefaler vi at et fremtidig internasjonalt modellområde for bærekraft i Lofoten satser på følgende bærekraftsmål:

- Livet på land
- Livet under havoverflaten
- Industri, innovasjon og infrastruktur
- Helse og velvære

Det arktiske

Som nevnt tidligere i rapporten finnes det en rekke ulike geografiske nettverk, men pr tiden ingen nettverk for de arktiske områdene. I samtaler med UNESCOs sekretariat i Paris har vi fått bekreftet at et eget arbeid rundt det arktiske kan være interessant. Dersom dette blir en del av vinklingen til det videre biosfærearbeidet vil det kunne ha betydning for mulige finansieringskilder.

Per i dag har vi identifisert 6 biosfæreområder i arktisk. Siden vi har undersøkt dette via at internettsøk kan det hende at det finnes flere. I tillegg er det noen områder som ligger svært nært den arktiske regionen som potensielt kan inngå i et arktisk nettverk.

Vi anbefaler at det i det videre arbeidet tas kontakt med Arktisk Råd og Barentssekretariatet for å vurdere om samarbeid mellom prosjekter i biosfæreområder er en mulig finansieringskilde videre.

Tilbakemeldinger fra kommunene

Høyest prioritert i arbeidet har vært kommunikasjonen med kommunene. Vi har gjennomført flere møter med kommunene både i plenum og enkeltvis. I denne forstudien har vi hatt mest kontakt med ledelsen i kommunene. Bli prosjektet videreført og går over i en utredningsfase, vil det være naturlig å involvere fagpersoner. Arbeidet skal være mye mer operativt i neste fase.

Kommunene har gitt ulike tilbakemeldinger og er opptatt av sitt ståsted. På generelt basis mener vi at kommunene har kommet med tilbakemeldinger og krav som er forenlig med et videre arbeid. Vi vil her gjennomgå noen av de vanligste tilbakemeldingene fra aktører i regionen.

Den vanligste tilbakemeldingen er at Lofoten Matpark må synliggjøre verdiene av arbeidet. Vi vurderer det dithen at enkelte bedrifter kan ha stor verdi av å være en del av et arbeid med MAB-programmet, mens andre bedrifter sannsynligvis vil forbli uberørt av arbeidet. Det viktigste for oss i denne fasen er å få involvert næringsforeningene i arbeidet. Det vil likevel være slik at dersom næringslivet eller kommuner skal tjene noe "ekstra" på prosjektet må de være aktivt med i enten de internasjonale nettverkene eller prosjektene som opprettes. Sannsynligvis vil bedrifter og aktører som allerede er trent til å drive med utviklingsarbeid være de som har mest å hente på en biosfærestatus.

Det er også blitt spurt fra kommunene om dette vil skape arbeidsplasser. Det vil i liten grad skape direkte arbeidsplasser, men det vil være en arena for næringsliv og kommuner for å initiere internasjonale samarbeid på. I store biosfæreområder har man også besøkssenter. For Lofoten ville det vært ideelt å kombinere et besøkssenter for en eventuelt fremtidig nasjonalpark med et besøkssenter for biosfæreområdet. Hvorvidt dette kan utløse ekstra midler er ukjent, men det vil være med å fylle et besøkssenter med innhold. Det vil også bidra til å kunne skape inntekter og prosjekter til et besøkssenter.

En annen problemstilling som er tatt opp er vern av områder. Dette blir ofte knyttet opp mot erfaringer rundt arbeidet med verdensarvstatus i Lofoten. Det er viktig å poengtere at selv om begrepene er ganske lik i verdensarv og i biosfæreområder - så er formålet et helt annet. Der man i verdensarvprosjekter ønsker å bevare områder for deres unike kulturverdi - vil man i

biosfæreområder måtte ta stilling til hvilke områder som er essensielle for å ivareta ei positiv utvikling hos næringsliv, samfunnsliv og omgangen med naturen. Dette er i stor grad de samme vurderingene som gjøres av kommunene i rullering av kommunale planer.

Noe av innvendingene fra kommunene mot å øke vernede områder er at man gir fra seg deler av forvaltningsmulighetene. I utgangspunktet er dette en problemstilling som ikke burde være et problem da man tar utgangspunkt i allerede eksisterende områder. Arbeidet med i biosfæreområder er "bottom up" og tar utgangspunkt i lokale initiativ. En av de problemstillingene det er blitt jobbet med Nordhordland er hvorvidt norsk forvaltningspraksis kan godkjennes som en forvaltningspraksis i biosfæreområder. I Nordhordland har man fått tilbakemelding om at kommunenes forvaltningsplaner skal være ledende for biosfæreområdet. Dette gjør at kommunene både har selvråderett - og at man ikke trenger å kjøre parallelle forvaltningsprosesser. Selv om kommunene kan styrer sine egne planer har selvfølgelig UNESCO enkelte krav som må oppfylles, men kommunene velger selv hvordan man imøtekommer disse kravene.

Kommunene har allerede et visst antall verneområder og reservater. I tillegg er prosessen med Lofotodden Nasjonalpark på nasjonalt nivå. Denne vil ha mye å si for det totale volum av verneområder i Lofoten som region. Lofoten Matpark mener at det er mulig å ta som utgangspunkt at eksisterende forvaltningsplaner i Lofoten er gode nok for å etablere et biosfæreområde i regionen. Vi anbefaler derfor at det jobbes med et mål om å bruke eksisterende verneområder inn i planene. Den videre utredningen vil vise om dette er mulig.

Soner i et biosfæreområde

Det finnes tre ulike soner i et biosfæreområde. Disse sonene er utfyller hverandre, og skal bidra til bærekraftig utvikling. Dette er kjerneområder, randsoner og utviklingsområder. Kjerneområder er de områdene man ønsker å bevare. Disse områdene skal bidra til å styrke utviklingen i utviklingsområdene.

Metodikken og begrepene er mange av de samme som i utredninger om nasjonalparker. Det er spesielt to tidligere gjennomførte utredninger som er svært relevante i den videre prosessen. Det er utredningen av Lofotodden Nasjonalpark og utredningen av Lofoten som verdensarvområde. Vi vil her gå inn på de tre viktigste begrepene rundt hvordan et biosfæreområde er bygget opp.

Kjerneområder / Core zones

Et kjerneområde er et strengt beskyttet område som bidrar til å bevare landskap, økosystemer og biodiversitet. Dette kan være et naturreservat, nasjonalpark eller verneområde i kommunenes forvaltningsplaner.

Randsoneområder / Buffer zones

Randsoneområdene områder som ligger nært til kjerneområdene. Disse områdene brukes til forskning, undersøkelser og utdanning. Randsoneområdene skal bidra til å støtte opp om kjerneområdene.

Utviklingsområder / transition areas

Utviklingsområdene er de områdene hvor majoriteten av aktiviteten skal foregå. Her skal man utvikle områder som er sosialt- og økonomisk bærekraftig, og som er med på å fremme biosfæreområdet som helhet.

Ringvirkninger

Ut fra prosjektet er det vanskelig å si noe konkret om ringvirkninger i et biosfæreområdet. Vi har imidlertid registrert at både næringsforeningene og kommunene er opptatt av å lære mer om hvilke ringvirkninger dette kan ha. Vi anbefaler at dette følges nøye opp i oppfølging, og at dette er en av de områdene som skal utredes grundig.

Det vi imidlertid har registrert av ringvirkninger idag er at det vil være spesielle ringvirkninger og muligheter innenfor de bedriftene som arbeider kunnskapsbasert, de som arbeider med utvikling og med prosjekter. Disse bedriftene vil få tilgang til viktige nettverk og kunnskap fra hele verden. Dette er også de bedriftene som har en arbeidsmåte som er lettest å integrere i måten UNESCO arbeider på.

Det vi også ser tydelig er at de bedriftene og virksomhetene som skal ha nytte av et biosfæreprosjekt må arbeide aktivt opp mot biosfærenettverkene og de mulighetene som ligger der. Biosfærenettverket inneholder ingen skjulte skatter eller finansieringsmuligheter, men inneholder kompetanse og nøkkelpersoner som kan bidra til å skape aktivitet og prosjekter i Lofoten.

Et biosfæreområde er et kvalitetsstempel for en rekke aktører i Lofoten. Blant annet vil mennesker utenfor regionen vite at dette er en region som arbeider målrettet og seriøst med bærekraft - og som også blir fulgt opp for å sikre at regionen alltid holder den kvalitet som forventes av et biosfæreområde.

For reiselivet vil dette være en viktig status. I motsetning til verdensarvstatusen som er en "smørbrødtype" for turister har mange biosfæreområder aktivt forvaltningssystem for turisme. Det vil være naturlig at besøksstrategier og turistforvaltning kobles opp mot biosfæreprosjektet. For fiskerinæring og jordbruk vil dette også være et kvalitetsstempel som kan være med på å gi økt salg og økt lokal foredling. Delvis via at man får en lokal bevissthet rundt viktigheten av

kvalitet, men også ved at biosfæreområder er et internasjonalt anerkjent begrep som forbindes med mye positivitet og et sterkt engasjement for bærekraft.

Besøkssenter

Flere biosfæreområder har egne besøkssenter. Vi tar ikke stilling til hvorvidt et fremtidig biosfæreområde burde ha sitt eget besøkssenter. Dette vil være opp til en fremtidig utredning. Det vi vil peke på i denne rapporten er at det ikke vil være unaturlig å tenke seg at et besøkssenter i et fremtidig biosfæreområde sees i sammenheng med et eventuelt besøkssenter i Lofotodden Nasjonalpark. Også andre lokaliteter som SKREI kan tenkes å ha besøkssenter for biosfæreområdet.

Det er lite sannsynlig at et besøkssenter for biosfæreområder i seg selv vil utløse midler. Et besøkssenter for biosfære kan imidlertid være med på å fylle ut og supplere et besøkssenter for nasjonalpark. Det vil kunne gi et slikt besøkssenter flere muligheter for prosjektstøtte og en utvidet internasjonal funksjon.

Kontakt med universitetsmiljøer

En av utfordringene i arbeidet med biosfæreområdet i Lofoten vil være å etablere forpliktende samarbeid med universitetsmiljøer i Norge. Lofoten mangler arenaer og har lite utviklede relasjoner mot samarbeidsparter i universitetsmiljøene. At Man and the Biosphere-programmet til UNESCO er lite kjent her hjemme gjør at det vil være en ekstra jobb å finne de rette partnerne.

Samtidig opplever vi en stor interesse for Lofoten hos universiteter som allerede er etablert innenfor nettverkene til UNESCO. Som kandidat- og prospektområde får man tilgang til nettverkene allerede fra starten av. Vi opplever nettverkene som et sted der mange utdanningsinstitusjoner er på utkikk etter internasjonale samarbeidsparter. Dette har Lofoten mulighet til å benytte seg av, men det vil også være viktig å få nasjonale og lokale samarbeidspartnere. Denne rapporten peker på mulige fokusområder i biosfæresatsingen i Lofoten. Naturlige samarbeidsparter vil være Norges Miljø- og Biovitenskapelig Universitet, Universitetet i Bergen, Nord Universitet og Universitetet i Tromsø.

Næringslivet

Deler av arbeidet med forankring av ideen har foregått opp mot næringslivet. I arbeidet til Lofoten Matpark har vi fokusert på å kontakte næringsforeningene i Lofoten. Vi ser disse som naturlig kontaktledd mot næringslivet. Næringsforeningene har også en regional overbygning som kan representere næringslivet i hele regionen. Det har ikke blitt gjort direkte

vedtak i noen næringsforeninger rundt prosjektet siden denne rapporten vil være en viktig del av beslutningsgrunnlaget. Vi jobber for å få en tilslutning til til videre arbeid for å etablere Lofoten som bærekraftområde hos styrene i næringsforeningene.

Det er ønskelig å arbeide mye tettere med næringsforeningene, men det er også behov for å kunne presentere et grunnlag for samarbeid som denne utredningen gir.

Lokale kompetansebedrifter

Utover næringsforeningene har vi vektlagt samarbeid med kompetansemiljøer - og spesielt SALT vil være viktig i det videre arbeidet med sin kunnskap på miljø og sin kunnskap rundt Lofoten som fenomen.

Prosesser andre steder i Norge

Forskningsrådet gjorde mellom 1994 - 1997 et arbeid rundt Man and the Biosphere-programmet. I etterkant skjedd svært lite i Norge frem til for få år siden, da Nordhordland tok initiativet til et arbeid for å kvalifisere seg til Man and the Biosphere-programmet.

I kjølvannet av initiativet i Nordhordland ble det i 2015 utnevnt en egen MAB-komite av Klima- og miljødepartementet. MAB-komiteens sekretariats ligger i Miljødirektoratet, og de har et tett samarbeid med Kunnskapsdepartementet. Sekretariatet har som mandat å følge opp og rådgi nye søker-områder i deres prosess mot UNESCO status.

I vår kontakt med MAB-komiteen får vi opplyst at det pr nå ikke er andre konkrete prosesser enn Nordhordland. Det har vært snakket om at det skal være et begynnende arbeid rundt Telemark og på Nord-Vestlandet, men vi har ikke vært i kontakt med noen av disse miljøene, og kjenner heller ikke til arbeidet der.

Vi får også opplyst at det på sikt er et mål at det skal være tre til fire biosfæreområder i Norge.

Nordhordland

Nordhordland er den regionen som har kommet lengst med biosfærearbeid. Nordhordland har gjort sin faglige utredning, og har kandidatstatus som biosfæreområde. Regjeringen vil vurdere en søknad om Nordhordland i løpet av året - og Stortinget vil behandle søknaden og eventuelt sende en søknad til UNESCO for innlemmelse i biosfæreprogrammet.

I det videre arbeidet bør det søkes et tett samarbeid med Nordhordland. Flere av prosjektene i

Nordhordland er svært interessante for de problemstillingene Lofoten møter fremover.

Nordhordland jobber med flere prosjekter. Disse er presentert på hjemmesidene:

Smaken av Nordhordland

“Smaken av Nordhordland” er et prosjekt for å øke produksjonen og konsumet av lokalmat i regionen. Dette skal gjøres på to måter. De skal arbeide med gründerstøtte til lokale bedrifter slik at grundere som arbeider med matproduksjon skal kunne få ekstra ekspertise og hjelp. Dette er spesielt knyttet opp mot landbruk og fiskeri.

Den andre strategien er knyttet mot å skape bærekraftige produsentnettverk. Dette kan sammenlignes med LofotenMat som er produsentnettverket i Lofoten. Her skal produsentene knyttes opp mot salgs- og serveringsvirksomheter.

Ivaretakelse av jordmasser

Nordhordland har satt igang et prosjekt rundt flytting av matjord fra utbygginger. Dette fordi det er forventet store utbygginger i området. Målet med prosjektet er å bruke jordmasser som blir “til overs” som en ressurs for matproduksjon. Det er planlagt utarbeiding av en rettleider til offentlig forvaltning, og det er planlagt flere seminar og konferanser i prosjektet.

Landskapsforvaltning

Nordhordland har et prosjekt om ivaretakelse av kystlandskapet i området. Dette skal imøtekomme problemet som gjengroing representerer i regionen. Prosjektet er organisert med et pilotprosjekt hvor man organiserer arbeid mot gjengroing på et mindre område. I hovedprosjektet skal man videreføre dette prosjektet til større områder i Nordhordland.

Bærekraftig reiseliv

Nordhordland har et samarbeidsprosjekt med biosfæreområder i Skottland, Finland og Sverige. Prosjektet har vært gjennom en prekvalifisering i forskningsprogrammet Tourism for sustainable heritage sites - Northern Periphery and Arctic Programme. Via prosjektet skal man kartlegge felles utfordringer i disse områdene, og etterhvert vurdere felles tiltak ut fra forskningsrapporter i prosjektet. Representanter fra Lofoten vil ha mulighet til å følge dette prosjektet med observatørstatus.

Fotoprojekt

Nordhordland har også utlyst en fotokonkurranse hvor de har samlet inn foto fra biosfæreområdet. Vinnerbildet ble tatt av Rita Sæle Langeland:

Navn på biosfæreområde

Lofoten Matpark opplever at begrepet “biosfæreområde” ikke er intuitivt. Når prosjektet i tillegg er et UNESCO-prosjekt skaper dette assosiasjoner til verdensarvbeid. Det er viktig å kommunisere at dette arbeidet er noe annet enn verdensarv. Det er også viktig å finne et navn som er dekkende i forhold til planlagte satsingsområder.

Lofoten Matpark anbefaler derfor at begrepet “modellområde for bærekraft” brukes fremfor “biosfæreområde.” Dette vil være enklere å kommunisere - og det forteller at Lofoten er modell for naturmessig, økonomisk, kulturell og sosial bærekraft.

Siden den internasjonale dimensjonen er svært viktig, kan også dette komme frem i navnet.

Et navn på videre arbeid kan da være: “Lofoten - internasjonalt modellområde for bærekraft.”

Kriterier for biosfæreområder

Et av de spørsmålene som ofte blir stilt er hvilke kriterier et biosfæreområde må oppfylle. Vi har oversatt UNESCOs kriterier for biosfæreområde. Disse områdene må beskrives og dokumenteres i en søknad til UNESCO. Videre er det revisjon av biosfæreområder hvert 5. år.

4.1 - Ha en miks av økologiske systemer i en “biogeografisk” region som representerer mange ulike landskapstyper og ulike grader av menneskelig inngripen.

Størrelsen på den biogeografiske regionen er ikke strengt definert, men som referanse kan Udvardy classification system brukes.

4.2 - Være et betydelig område for biologisk mangfold.

Dette gjelder ikke bare representasjonen av unike arter i naturen, men også kulturelle og næringsmessig praksis som fremmer mangfold.

4.3 - Muligheten til å være et demonstrasjonsområde for å demonstrere og utforske bærekraftig utvikling på en regional skala.

Generell beskrivelse av potensialet for området for å være et "site of excellence" for bærekraft.

4.4 - Ha en størrelse som gir muligheten for å inneha de tre funksjonene til et biosfæreområde

De tre funksjonene er kjerneområder, randsoner og utviklingsområder. Disse er beskrevet tidligere i rapporten.

4.5 - Gjennom soneinndelingen skal det opprettes:

- a) Juridisk bindende **kjerneområder** eller områder for vern over lengre tid som imøteser biosfæreområdenes kriterier for vern.
- b) **Randsoner** som er klart definert som omgir eller ligger nært kjerneområdene hvor aktiviteter som støtter opp om bevaring av disse områdene
- c) Et utvendig **utviklingsområde** hvor bærekraftig utvikling og bærekraftig aktivitet er fremmet og utviklet.

"UNESCOs "Sevillastrategi" ber man om at biosfæreområdene gir mer oppmerksomhet til utviklingsområdene fordi disse er nøkkelen til bærekraftig utvikling. I Madridstrategien sier man at utviklingsområdene må bli definert sammen med interessenter.

- d) **Informasjon om interaksjonen** mellom kjerneområder, randsoner og utviklingsområder.

4.6 - Organiseringen skal fremme involvering og deltakelse av offentlig forvaltning, lokalsamfunn og privat sektor.

4.6.1 - Beskriv eksisterende eller kommende involvering og organisering.

Beskriv hvordan involveringen av de ulike interessegruppene slutter opp om biosfæreområdets tre funksjoner via avtaler, vedtak, intensjonsavtaler og forvaltningsplaner.

4.6.2 - Har det blitt gjennomført kulturelle- og sosiale konsekvensanalyser - eller er lignende verktøy og planer blitt brukt.

Man and the Biosphere programmet oppfordrer til å følge FNs Urfolkserklæring i sitt arbeid.

4.7 Implementeringsfase. Har biosfæreområdet mekanismer for:

- **Menneskelig aktivitet i randsonene**

- **Forvaltningsplan eller plan for området som biosfæreområde**
Beskriv planene til biosfæreområdet - og hvordan de eventuelt de samvirker med planene til eksisterende planer for beskyttede naturområder.
- **En styringsgruppe eller styre som implementerer planene til biosfæreområdet.**
- **Programmer for forskning, overvåking og utdanning.**

Økonomi i et videre arbeid

En av de største utfordringene for økonomien i et videre arbeid er de lokale midlene. Et prosjekt for å utrede Lofoten som biosfæreområde i tråd med UNESCOs krav vil måtte være et betydelig prosjekt på regional basis. Lofoten Matpark ønsker å finne løsninger med kommunene som gir muligheten til en satsing rundt dette, men samtidig blir kostnadseffektive og er innenfor kommunenes muligheter til finansiering. I møter med kommunene er det uttrykt noe bekymring til at dette kan være det mest utfordrende området for kommunene.

Det er utarbeidet en finansieringsplan som tar utgangspunkt i den lokale finansieringa, og videre dialog vil føres med Lofotrådet rundt dette. Vi vil så langt det lar seg gjøre forsøke å basere en finansieringsmodell på folketallet i de ulike kommunene.

Dersom vi får på plass en lokal finansiering vil vi jobbe med nasjonale og regionale aktører. Vi har vært i dialog med flere aktører, og ønsker å jobbe videre med muligheten til finansiering hos UNESCO-kommisjonen, Forskningsrådet, Nordland Fylkeskommune. I tillegg er det ønskelig at det arbeides med å få prosjektet mer koblet på forskningsinstitusjoner enn det foreløpig er.

Vi vil også se spesielt på mulighetene på finansiering hos Arktisk Råd og Barentssekretariatet for å opprette et arktisk nettverk av biosfæreområder.

Organisering av et videre arbeid

Lofoten Matpark har gjort en vurdering av organiseringen. Vi ønsker å organisere det videre arbeidet som et prosjekt med eventuelt delprosjekter. Dersom andre har prosjekter de mener passer inn i "biosfæreparaplyen" er det ønskelig å knytte seg til prosjekter som allerede er i gang eller er under planlegging.

For å sikre regional styring av prosjektet mener vi det burde være en prosjektgruppe som fungerer som prosjektets faglige styre. Prosjektgruppen bør være sammensatt av ulike aktører som vil bli involvert i prosjektet.

Vi anbefaler følgende sammensetning av en prosjektgruppe:

- Styringsgruppeleder fra SALT

- Leder av Lofotrådet.
- Miljøkonsulent fra en av kommunene
- Representant fra universitet
- Representant fra næringsforeningene.
- Representant fra Lofotodden Nasjonalpark / fylkesmannen / fylkeskommunen.

Ressurser i et videre arbeid

Kommunenes tidligere utredningsarbeid, dokumentasjoner og planer vil være svært viktig i det videre arbeidet. Utover dette finnes det flere rapporter som er svært relevant for det videre arbeidet i Lofoten:

Utredning fra Norges Forskningsråd

Norges Forskningsråd har hatt et arbeid pågående fra 1994 - 1997 for å vurdere en satsing på biosfæreområder fra et nasjonalt plan.

Verdensarvutredning i Lofoten

Selv om en verdensarvstatus er svært annerledes enn en biosfærestatus er metodikken mye av det samme. Verdensarvutredningen i Lofoten kan aktivt brukes for å finne kilder og relevant informasjon som kan brukes i en videre utredning.

Utredning om Lofotodden Nasjonalpark

Fylkesmannen i Nordland har utredet Lofotodden Nasjonalpark. Også i denne utredningen vil man finne igjen elementer som kan brukes i arbeidet med å utforme en søknad og utredning rundt biosfærestatus. Det er fremdeles ikke vedtatt noen verneplan for Lofotodden Nasjonalpark, og ved en eventuell nasjonalpark vil koordinering mellom arbeidet med biosfære og nasjonalpark bli viktig.

Anbefalinger

- Lofoten Matpark anbefaler kommunene i Lofoten å jobbe videre for å utrede en UNESCO-status innenfor programmet Man and the Biosphere. En faglig utredning vil kunne gi svar på om Lofoten oppfyller alle de formelle kriteriene for biosfæreområder.

- Lofoten Matpark anbefaler at et videre arbeid ser på mulighetene til å bruke eksisterende verneområder og forvaltningsplaner fremfor å sette i gang ekstraordinære prosesser rundt kommunale planer.

Vedlegg 1: Oversikt over noen interessenter i det videre arbeider

Noen aktører (foruten kommunene) i Lofoten kan ha interesse av de ulike bærekraftmålene. Dette er ikke en utfyllende liste, men til bruk som eksempel på hvordan vi kan arbeide videre med næringsaktører og frivillig sektor.

Livet på land

- Lofoten Matpark og miljøet rundt
- Naturvernforbundet
- Horns Slakteri
- Bønder og småbrukerlag
- Magnussen and Sønner

Relevante prosjekter i Lofoten rundt: Livet på Land

- Ny giv i Vågan i regi av Lofotvekst
- Minihusprosjektet i regi av Lofoten Matpark
- Leiejordsprosjektet i regi av Norsk Landbruksrådgivning
- Nasjonalparkarbeidet i Moskenes Kommune

Livet under havoverflaten

- SALT
- Lofoten Ocean Watch
- Fiskerlagene
- Lofoten Diving
- Lofotakvariet
- SKREI

Relevante prosjekter

- Micropolar i regi av SALT
- Devots i regi av SALT
- Vanndirektivet i regi av Lofoten Matpark
- Ocean Watch i regi av Lofoten Folkehøgskole

Industri, innovasjon og infrastruktur

- Skarvik og Marhaug
- Fabrikken Næringshage

- Lofotprodukter
- King Oscar
- Næringsforeningene

Relevante Prosjekter:

- Look North Trainee i regi av Fabrikken Næringshage
- Kystnæringskonferansen i regi av Lofoten Matpark
- Fremtidens fiskevær i regi av Flakstad Kommune

Helse- og velvære

- Destinasjon Lofoten
- Utviklingssenter for hjemmetjenester
- Lofoten Folkehøgskole
- XX Lofoten
- Event Lofoten
- Lofoten Turlag
- Unstad Arctic Surf

Relevante prosjekter: Helse og velvære:

- Besøksforvaltning Lofoten i regi av Nordland Fylkeskommune
- Arbeid med rehabilitering og tilrettelegging for en eldre befolkning
- Destinasjon Ballstad
- Arenaprojekt om vinterturisme
- Querinioperaen på Røst
- Lofoten Farm Trail i regi av Norsk Landbruksrådgivning

Vedlegg 2: Verneområder i Lofoten

Liste over verneområder:

- Røstøyan
- Røstlandet
- Måstadvika / Måstadhornet
- Holmene utenfor Værøy
- Skittenskarvholman

- Lofotodden Naturreservat
- Lofotodden Nasjonalpark
- Æsholman Naturreservat
- Storeidvatnet Naturreservat
- Borgværet Naturreservat
- Eggum Naturreservat
- Laukvikøyan Naturreservat
- Lågen Naturreservat
- Fugløya / Natuøya Naturreservat
- Gimsøymyran Naturreservat
- Møysalen Nasjonalpark

Vedlegg 3: Eksempler på utviklingsområder

Eksempler på mulige utviklingsområder i tråd med denne rapporten. Dette er ikke ment som en føring i det videre arbeidet, men som eksempler som gir forståelse for hva et utviklingsområde er.

- Øysamfunnet på Røstlandet
- Øysamfunnet på Værøy
- Reiselivsdestinasjonen og fiskeværet Reine
- Jordbruksbygda Fredvang
- Fiskeværet Napp
- Landbruksområdet Borge
- Fiskeværet og reiselivsdestinasjonen Ballstad
- Surfe og jordbruksbygda Unstad
- Landbruksområdet på Gimsøy
- Industri- og reiselivsbyen Svolvær
- Fiskeriøya Skrova
- Kultur- og fiskeværet Henningsvær